

სალიტერატურო ენა და ნორმა

1. სალიტერატურო ენა ერთია¹, დიალექტი კი ენაში არა ერთი გამოიყოფა: ერთი სალიტერატურო ენა სწორედ იმიტომ არის საჭირო, რომ ნაირგვარობა, სიჭრელე ცოცხალი დიალექტური მეტყველებებისა თავიდან აიცილოს. საამისოდ საჭიროა ნორმა: სალიტერატურო ენას ნორმები რომ არა ჰქონდეს, ერთიანობას დაკარგავდა. სალიტერატურო ენისათვის ნორმატულობა ნიშანდობლივია.

2. სამწერლო ენის ნორმა ფართო საზოგადოების წარმოდგენაში გრამატიკას უკავშირდება: გრამატიკას ეკითხება, რაა ნორმის შესაბამისი, სწორი და, მაშასადამე, სავალდებულო, და რა უნდა მივიჩნიოთ სამწერლო ენისათვის შეუფერებლად, უმართებულოდ. ერთი სიტყვით, „გრამატიკა აწესებს ნორმებს“ — ასეთია გაგრცელებული შეხედულება.

რა თქმა უნდა, გრამატიკა წესებს არ ამყარებს, ყოველ შემთხვევაში, მას შემდეგ, რაც გრამატიკა იქცა მეცნიერებად (XIX ს.): მეცნიერული გრამატიკა ვერ იკისრებს ნორმების დაწესებას, მაგრამ საუკუნეთა მანძილზე გრამატიკა (ე. წ. ფილოლოგიური, ანუ ტექნიკური, გრამატიკა) ნორმატული დისციპლინა იყო; ის არკვევდა, რა გვაქვს სამწერლო ენაში და როგორ უნდა იყოს: „მართლწერა“ (ორთოგრაფია) ითვლებოდა გრამატიკის აუცილებელ ნაწი-

¹ იშვიათად ისიც ხდება, რომ ერთი ენის ორ დიალექტზე შეიქმნება მწერლობა (გარკვეულ ისტორიულ პირობებში); მორდოველი ენა (მორდოვეთის ასსრ) ერთია, მწერლობა კი ორ დიალექტზე გაიჩინა (მოკშა, ერზია); ასევე ორ დიალექტზე აქვს მწერლობა მარიულ ენას (მარიელთა ასსრ): ერთია მთის მარიელთა, მეორე — ბარის მარიელთა...

ძველი სომხური ენა (გრამბარი) ერთი იყო; ახლა ორი სამწერლო ენა გვაქვს: აღმოსავლურ-სომხური (სომხეთის სსრ) და დასავლურ-სომხური ენა (თურქეთსა თუ უცხოეთის სხვა ქვეყნებში).

ლად („ეტიმოლოგია“, „სინტაქსი“, „ორთოგრაფია“): რას მოითხოვს „წესი“ და რა წარმოადგენს „გამონაკლისს“. ორთოგრაფია განსაზღვრავდა გრამატიკის არსებობის აზრს, ხოლო გრამატიკის არსებობა სამწერლო ენას უკავშირდებოდა: უმწერლო ენის გრამატიკის საკითხი არ დაისმობოდა.

იმთავითვე ფილოლოგიურ გრამატიკას არა ჰქონია ნორმატული ხასიათი (ვგულისხმობთ ძველი ბერძნული ენის გრამატიკას), მაგრამ ლათინური ენის შესწავლამ შუა საუკუნეებში გრამატიკას ნორმატული ხასიათი შესძინა და განამტკიცა ნორმატული თვალსაზრისით: მას შემდეგ, რაც რომის იმპერია დაემხო მეხუთე საუკუნეში (476 წ.), ლათინური ენა თანდათანობით გამოდის ხმარებიდან, როგორც ზეპირი ურთიერთობის საშუალება, მაგრამ რჩება ერთადერთ სამწერლო ენად რომის იმპერიის ყოფილ მიწა-წყალზე საუკუნეთა მანძილზე. წერა-კითხვას ლათინურ ენაზე ასწავლიან, ლათინური კი აღარაა მშობლიური ენა. ასეთ ვითარებაში წიგნიერი ადამიანი ის იყო, ვისაც შეეძლო ლათინურ ენაზე სწორად წერა და ლაპარაკი (ისევე, როგორც ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებში არაბულის ცოდნა ნიშნავდა წიგნიერებას).

მეოთხე საუკუნეში დონატმა შეადგინა გრამატიკა, რომლის მიხედვითაც სწავლობდნენ ლათინურ ენაზე „სწორად წერასა და ლაპარაკს“. ამ გრამატიკას ორი ვარიანტი ჰქონდა: მოკლე — *ars grammatica minor* „მცირე საგრამატიკო ხელოვნება“ — და ვრცელი — *ars grammatica major* „ვრცელი საგრამატიკო ხელოვნება“. დონატის გრამატიკა ექვსი საუკუნის განმავლობაში (თუ მეტი არა!) იხმარებოდა სახელმძღვანელოდ. ამდენ ხანს არ გაუძლია არც ერთი ენის გრამატიკას.

ამგვარად იქმნებოდა შეხედულება: გრამატიკა ენის წესებს ქმნისო. ზოგჯერ ისიც ხდებოდა, რომ გრამატიკის ავტორი იჩემებდა ენისათვის წესების დადგენას, მასთან, ისეთი წესები შემოჰქონდა, რაც ენისათვის შეუფერებელი, უცხო იყო. ამის მაგალითია ანტონ კათალიკოსის „ქართული ღრამატიკა“ (პირველი ვარიანტი 1753 წ., მეორე — 1767 წ.).

3. გრამატიკის მიზანდასახულობა არსებითად შეიცვალა მას შემდეგ, რაც XIX საუკუნეში ჩამოყალიბდა ენათმეცნიერება ისტორიულ-შედარებითი გრამატიკის საფუძველზე: გრამატიკა ნორმებს კი არ აწესებს, არამედ ცდილობს ენობრივი მოვლენების კანონზომიერებანი გამოავ-

ლინოს, ენობრივი მოვლენები ახსნას. ნორმატული გრამატიკისათვის საკითხი ასე იდგა: როგორ არის? როგორ იყოს? მეცნიერული გრამატიკა იმას არკვევს: როგორ არის? როგორ მივიღეთ ის, რაც არის, მოვლენის ახსნა — ესაა მთავარი, თუ გვინდა, რომ წესის დადგენა ობიექტურ საფუძველს ემყარებოდეს და არა პირადი გემოვნების მიხედვით ხდებოდეს. მარტივი მაგალითის მიხედვით რომ გავითვალისწინოთ სხვაობა: ბავშვი თუ ბავში — ამაზე დიდხანს უდავიათ. „კეთილხმოვანია ბავში (და არა „ბავშვი“)“, ამბობდნენ ერთნი. „პირიქით, ბავშვია კეთილხმოვანი“ — უპასუხებდნენ სხვები. იმას არა კითხულობდნენ, როგორ გაჩნდა ან ერთი, ან მეორე ვარიანტი. ივ. ჯავახიშვილს გარკვეული აქვს, რომ ამ სიტყვის ძირია -შევ-(შვ-ა), ბათვსართია, თავდაპირველად უნდა გვქონოდა ბა-შვ-ი, მისგან მომდინარეობს ბა-ვ-ში-ი (ვ-ს წინ გადანაცვლებით; შდრ. თავ-ყანის-ცემა „თავის მიწაზე ცემა“: თავ-ყანის-ცემა ვ-ს მეორე ფუძეში გადანაცვლებით). ბა-ვ-ში-ი სიტყვის ცვლის შემდგომი საფეხურია: ვ-დაიკარგა იქ, სადაც თავდაპირველად იყო (შვ) და დამკვიდრდა იქ, სადაც მერე გაჩნდა: *ბა-შვ-ი → ბა-ვ-შვ-ი → ბა-ვ-ში-ი (შდრ. თავ-ყანის-ცემა → თავ-ყანის-ცემა → თავ-ყანის-ცემა: ვ დაეკარგა თავ-ს, გაუჩნდა ყანა-ს).

ბავში-ც იცვალა; მივიღეთ ბოშში, მერე: ბოში. შდრ. ცნობილი დიალექტური მიმართებითი სიტყვა: ბოშო! (მნიშვნელობის ცვლით ეგვევ ბოში „ვაჟი“, ბოშ-კოჩი „ვაჟაკი“ ინმარება ნეგრულში). ბოში უკვე ახალი სიტყვაა.

ამრიგად: *ბა-შვ-ი → ბა-ვ-შვ-ი → ბა-ვ-ში-ი → ბო-ვ-ში-ი — ბო-ში-ი.

ამის შემდეგ დგება საკითხი: რა ვარიანტია მხატვრულ ლიტერატურაში გავრცელებული... დასასრულ: რა ვარიანტს უნდა მიეცეს უპირატესობა ლიტერატურულ სიტყვახმარებაში, ე. ი. რა არის სწორი: ბავშვი თუ ბავში? (როგორც ცნობილია, ლიტერატურულ ვარიანტად მიჩნეულია ბავშვი).

მოვლენის ახსნა ნორმის დადგენას უნდა უსწრებდეს. მოვლენის ახსნა ესაა „დიაგნოზის დასმა“; ნორმის დადგენა „მკურნალობას“ უდრის. თუ მოვლენა ახსნილია, მკურნალობა დიაგნოზზე იქნება დამყარებული. თუ მოვლენა აუხსნელია, თუ არ ვიცით, რა როგორ მივიღეთ, მკურნალობა ალალ ბედზე იქნება დამყარებული.

მოვლენის ახსნა ენის სპეციალისტს ევალება. წესის დადგენაში სპეციალისტიც მონაწილეობს, მაგრამ მწერალს, პრესის მუშაკს...

რატურო ენამ დაამკვიდრა ერთადერთ მართებულ ფორმად⁸, როგორც გაბატონებული სახეობა მოხმარების თვალსაზრისით:

გული აღარ იყო, რომ შემეწუხებინა მამაჩემი (ნ. ბარათ).

მინდოდა ცხენი პატარა მეტარებინა (ილია).

თქვენ დაგებარებინეთ (ა. უაზბ.).

მორიგეს ჯერ არ აესრულებინა თავისი რიგი (დ. ჭონქ.).

ბერიკაცის ხელს... ბილიკი გაევაკებინა და გაეფართოებინა (გ. შატბ.).

გიგლას ხმის ამოღება ვერ მოეხერხებინა (პ. ჩხიკვ.).

ბაჩანას დიდი ენერჯის დახარჯვა დასჭირდა, რომ ხალხის ნდობა დაემსახურებინა ((მ. ზანდ.).

მაშასადამე, -ებ სუფიქსიან თურმეობით პირველზე დაყრდნობილი გარდამავალ ზმნათა თურმეობითი მეორე, ჩვეულებრივ, წარმოდგენილია -ებინა დაბოლოებით. მიუხედავად ამისა, წარმოების ეს ტიპი ახალ ქართულში უგამონაკლისო როდია: დასახელებული -ებინა სუფიქსის პარალელურად -ებიაც დასტურდება, მეტწილად დასავლეთ საქართველოდან გამოსულ მწერალთა ენაში, თუმცა თანამედროვე მწერლები მას შედარებით იშვიათად ხმარობენ.

მზად ვიყავი... სიცოცხლე სიღარიბეში გამეტარებია (აკაკი).

ნეტა გეთხოვებია დაღრცვილს ამდენ ხანს (ნ. ლორთქ.).

გულქანს დაწოლის წინ ლოგინი [უნდა] გაესწორებია (გ. წერეთ.).

კვარი წინაპარს დაემზადებია (ჭ. ლომთ.).

ქეთევანი... დაეპატიმრებიათ (მ. გარიყ.).

გადავწვიტე... დამეთვალღერებია მათი განყოფილება (უიარ.).

მოხუცს ფიქრადც არ მოსვლია... ქალი შეეჩერებია (კ. ლორთქ.).

ამ ჰაერით შეიძლება ერთი დამე გაგეთენებია (ო. იოს.).

პაპუნამ მსახურთ უბრძანა ვახშამი დაეჩქარებიათ (ა. ბელ.).

ყაფლანს უნდოდა... გვარი მოეგონებია (რ. გვეტ.).

მინდოდა ნაბადი მომეცილებია (დ. შენგ.).

სტამბის პატრონს აეჭრელებია და გაელამაზებია აფიშა

(ბ. კლდ.).

ტასიას ერთი ბოთლი... გულზე მიეხუტებია (ლ. ქიაჩ.).

დედას თვალი ვეღარ მოეშორებია იმ ბუღისაგან (ი. მაჭავ. თარგმ.).

ბაგრატიონს... უნდოდა შთაეგონებია მეგობრისათვის (ი. აგლ. თარგმ.).

ნერსე იძულებული შეიქმნა ქართლი მიეტოვებია (კ. კეკ.).

მინდოდა მეჩვენებია სოციალური უკუღმართობა („საქ. ქალი“).

რატომ უნდა გამოემეღავენებია სიმპათია („დროშა“).

⁸ ა. შანიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 453; ვ. თოფურია, ქართული ენის სიწმინდის დაცვისათვის, 1964, გვ. 24; თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, I, 1970, გვ. 218-219.

სხვაგვება გვაქვს ენის აგებულებაშიც (სტრუქტურაში, როგორც ახლა იტყვიან): განსხვავება — ზოგჯერ დიდი, ზოგჯერ — შედარებით მცირე; მაგრამ ის კი შეუძლებელია, რომ ორ ენას საესებით ერთნაირი აგებულება ჰქონდეს: მაშინ ეს ორი ენა ვერ იქნებოდა. ერთდროულად სხვადასხვა აგებულების ენების არსებობა — ეს ერთი. მეორე და უფრო საყურადღებო კიდევ ისაა, რომ ყოველი ენა მეტ-ნაკლებად იცვლება, იცვლება სიტყვათა მარაგი, სიტყვათა ბგერითი მხარე და მნიშვნელობა, იცვლება სიტყვის ფორმა და შესიტყვების (სინტაგმის) აგებულება, იცვლება ბგერითი შედგენილობაც კი...

ეს ცვლა ეხება ყველაზე მეტად სიტყვათ მარაგს, სიტყვის ფორმას — ნაკლებად... ცვლა ზოგჯერ ნელია, სხვა დროს ინტენსიური... მაგრამ ენის არც ერთი მხარე არ არის უცვლელი, ენა ყოველთვის იცვლება, თუ ის ცოცხალია, თუ მას აზროვნების იარაღად და ურთიერთობის საშუალებად ხმარობენ. უცვლელია მკვდარი ენა.

ყოველი ცოცხალი ენა ცვალებადია. ცვლის შედეგად ახალი ენაც (თუ ენებიც კი!) შეიძლება მივიღოთ — განსხვავებული ლექსიკისა და გრამატიკული სტრუქტურის ენა. ასე მაგალითად, თანამედროვე რომანული ენები (იტალიური, ფრანგული, ესპანური, პროვანსული, კატალონიური...) ლათინური (ხალხური ლათინური) ენიდან მომდინარედ ითვლება.

ცვალებადია არა მხოლოდ უმწერლო ენები, არამედ მწერლობის მქონეც. ენის შესწავლისას ცვალებადობის პრინციპი მეცხრამეტე საუკუნეში დაინერგა (ამავე პრინციპის გამოყენებამ საფუძველი ჩაუყარა ბიოლოგიასა და გეოლოგიას).

6. ენა ცვალებადია; ცვალებად ენას უცვლელი ნორმა ვერ ექნება: ენის ცვალებადობის ფაქტიდან შინაგანი აუცილებლობით გამომდინარეობს ენობრივი ნორმის ცვალებადობა.

ძველ ქართულში გვქონდა: ათერთმეტი, ათორმეტი, ათსამშვიტი, ათოთხმეტი, ათხუთმეტი, ათექვსმეტი, ათშვიდმეტი, ათრვამეტი, ათცხრამეტი: ყველგან რთული ფუძე გვაქვს; პირველი ფუძეა ათ-, მას მოსდევს პირველი ათეულის რიცხვი (ერთ-, ორ-, სამ-, ოთხ-, ხუთ-...) და ბოლოს, მესამე ფუძე -მეტ-; ასე მივიღეთ: ათ-ზე ერთით მეტი, ათ-ზე ორით მეტი, ათ-ზე სამით მეტი... და ასე შემდეგ...

... მეათერთმეტესა უამსა ვითარ გამოვიდა, პოვნა სხუანი მდგომარენი... ოთხთავი, მთ 20,6, აკ. შანიძის გამოცემა.

... იყო იგი ათორმეტის წლის ოდენ ... **ოთხთავი, მკ 5,42.**

... იყო ბეთანია მახლობელ იერუსალჴმსა ვითარ ათხუთმეტ ასპარეზ ოდენ ... **ოთხთავი, ინ 11,18.**

... მეთათხუთმეტესა წელსა უფლებასა ტიბერია კეისრისასა ... **ოთხთავი, ლკ 3,1.**

... მუნ იყო კაცი ერთი, რომელსა ოცდაათრვაამეტი წელი დაეყო უძღურებასა შინა ... **ოთხთავი, ინ 5,5.**

შდრ. სივრცე ქუეყანისაჲ არს ათთურამეტი(!) ბევრი სტადიონთაჲ... ბასილი დიდი, ექუსთა დღეთაჲ, მ. კახაძის გამოცემა, 1947, გვ. 104,15.

ახლა ჩვენ ვხმარობთ: თერთმეტი, თორმეტი, ცამეტი, თოთხმეტი... თავკიდური აყველგან მოკვეცილია. თუმიცა ამის შედეგად ფუძე სიტყვისა **ათ-** მნიშვნელობას კარგავს... მეტი კიდევ: თხუთმეტის ნაცვლად ზოგჯერ ხუთმეტ-ს იტყვიან, ე. ი. **ათ-** სულ არა ჩანს (**ათ-** არ გამოიყოფა არც თუთხმეტ-ში, რომელიც თხუთმეტ-ისაგან არის მიღებული).

ათ-ის თ დაჩრდილულია **ცამეტ-**შიც: **ცამეტ←თ-სამ-მეტ-**: თს-ც-ში გაერთიანდა ... ასევე **ჩვიდმეტ-**ში **თ-შ:** **ათ-შვიდ-მეტ-ი ... თშ—ჩ.**

თვრამეტ-ი ვ-ს გადასმით მიღებულია **თ-რვა-მეტ-**ისაგან.

ყველა ეს ცვლილება შესაძლებელი იმიტომ აღმოჩნდა, რომ დაიჩრდილა ამ რიცხვით სახელთა შედგენილობა, რომ პირველი ფუძე აქ **ათ-**ია, ხოლო ბოლო ნაწილს **მეტ-ი** შეადგენს... მოხდა სიტყვის დეტიმოლოგიზაცია და გზა გაეხსნა ფონეტიკურ ცვლილებებს.

ასეთია მომხდარ ცვლილებათა ახსნა. ნორმა? რაა უფრო სწორი: **ათერთმეტ-ი** თუ **თერთმეტ-ი**, **ათორმეტ-ი** თუ **თორმეტ-ი**, **ათოთხმეტ-ი** თუ **თოთხმეტ-ი**...

ის ვარიანტი, სადაც **ათ-**ი ჩანს, რა თქმა უნდა, ნათელი შედგენილობისაა და უნაკლო, მაშასადამე, სწორი!

მაგრამ დღეს არავინ იტყვის: **ათერთმეტ-ი**, **ათორმეტ-ი**, **ათსამმეტ-ი**, **ათხუთმეტ-ი**, **ათრვამეტ-ი**...

ის, რაც სწორი იყო ძველი ქართულისათვის, ახალი ქართულისათვის ხელოვნური და უმართებულთა ჩანს: „სწორის“ გაგება შეიცვალა. ენობრივი ნორმა ცვალებადია.

ძველ ქართულში ნამყო უსრულსა და ნამყო ძირითადში მრავ-

ლობითის მესამე პირს დაბოლოებად -**ეს** მოუდიოდა (იმისდა მიუხედავად, გარდაუვალი იყო ზმნა თუ გარდამავალი):

იშლებოდ-**ეს**...

ნამყო უსრული: იგინი წერდ-**ეს**... შლიდ-**ეს**... იწერებოდ-**ეს**...

ნამყო ძირითადი: მათ წერ-**ეს**... შალ-**ეს**... იგინი და-იწერ-**ნ-ეს**...

იშლებოდ-**ეს**...

ასევეა „ვეფხისტყაოსანში“:

იგი რა ნახეს, მესროლნი სროლასა მოეშლებოდეს,

ალყა დაშალეს, მოვიდეს, მოეხვეოდეს,

ბნდებოდეს,

იქით და აქათ უვლიდეს, ზოგნი უკანა ჰყვებოდეს,

ვერცა ჰკადრებდეს, „ვინ ხარო“, ვერცა რას

ეუბნებოდეს. (981)²

ახლა ვიტყვით: ისინი მოეშლებოდ-**ნ-ენ**... მოეხვეოდ-**ნ-ენ**...

ბნდებოდ-**ნ-ენ**... უვლიდ-**ნ-ენ**... ჰყვებოდ-**ნ-ენ**... ჰკადრებდ-**ნ-ენ**...

ეუბნებოდ-**ნ-ენ**... -**ეს** დაბოლოება ნამყო უსრულში შეცვალა -**ენ-მა**.

ნამყო ძირითადში -**ეს** დაბოლოება გარდამავალ ზმნებს შერჩა, გარდაუვალ ზმნებს კი -**ენ** მოუდის:

მათ ნახეს... დაშალეს... ჰკადრეს..., მაგრამ: ისინი მოვიდ-**ნ-ენ**...

მიჰყვ-**ნ-ენ**... მოეხვიე-**ნ-ენ**... ნამყო ძირითადში მარტივი ფორმულა

უფრო რთულმა შეცვალა.

ძველი ქართულისა და „ვეფხისტყაოსნისათვის“ დამახასიათებელი -**ეს** ბოლოსართი მთის კილოებში შემოგვრჩა მეტ-ნაკლებად.

ხევსურული: [ისინი] გვხედავდეს, წავიდეს, ჩამავხვიენეს, ჩაჰყოლიყვნეს...

ნამყო ძირითადი: წამადგეს ცხრანი ძმანია... ფხიტუთ მო-

ვიდეს წერონი... თან მახყვეს ქალუნდაურსა მამუკას შუქნი

მზისანი... დასხდეს, დარიგდეს კევსურნი...

ნამყო უსრული: თვალთ მიჩინდეს გზანიო... ზურაბ, თან

გახლდეს მსახურნი... (ალ. ჭინჭარაული, ხევსურულის თავისე-

ბურებანი, 1960, გვ. 101).

ხევსურულის ეს თავისებურება თანამედროვე სალი-

ტერატურო ქართულის ნორმებს არ შეეფერება: დიალექ-

ტიზმია. წარმომავლობას თუ გავარკვევთ, ამ მაგალითებში ძველი

² „ვეფხისტყაოსნის“ სტროფების სათვალავი ნაჩვენებია 1957 წლის გამოცემის მიხედვით.

ქართული სალიტერატურო ენისა და „ვეფხისტყაოსანში“ წარმოდგენილი ნორმა გვაქვს, — ერთი სიტყვით, დიდი ლიტერატურული ტრადიციის მქონე ფაქტი.

და მაინც ეს დიალექტიზმია: ახალი ქართული სალიტერატურო ენის ნორმაა, ამ საკითხს რომ წყვეტს.

მსგავსი მაგალითები მორფოლოგიაში სხვაც გვაქვს, არც სინტაქსისათვის არის უცხო. ერთ მაგალითს დავსჯერდებით.

თუ ობიექტი მრავლობითის სახელობით ბრუნვაში იყო დასმული და -ნ- სუფიქსით იწარმოებოდა, ძველი ქართულის ზმნაში ეს ობიექტი აისახებოდა. -ენ-/-ნ სუფიქსით:

ვეავ საქმე	ვ-ყვ-ენ	საქმენი
ჰყავ „	ჰ-ყვ-ენ	„
ყო „	ყვ-ნ-ა (←ყვ-ენ-ა)	„
ვეავთ საქმე	ვ-ყვ-ენ-ი-თ	საქმენი
ჰყავთ „	ჰ-ყვ-ენ-ი-თ	„
ყვეს „	ყვ-ნ-ეს (←ყვ-ენ-ეს)	„

ეს ნორმა „ვეფხისტყაოსანშიც“ დაცულია:

რა მეფემან დიდებულნი ნ ა ხ ნ ა, სულთქმით შემოსტირნა,
უთხრა: „ჰხედავთ, მზემან ჩვენმან შუქნი სრულად

და გ ვ ი ძ ვ ი რ ნ ა!

რა ვაწყინეთ, რა შევსცოდეთ, რად და გ ვ ყ ა რ ნ ა. რად
გ ა გ ვ წ ი რ ნ ა?

სპანი, მისგან დაჭირულნი, ვინმცა-ღა ვით და გ ვ ი ჰ ი რ ნ ა?“

მან დიდებულნი ნ ა ხ ნ ა... შუქნი და გ ვ ი ძ ვ ი რ ნ ა... მან
სპანი და გ ვ ი ჰ ი რ ნ ა... ჩვენ გ ა გ ვ ყ ა რ ნ ა... გ ა გ ვ წ ი რ ნ ა...

ობიექტის მრავლობითობის აღნიშვნა საუკუნეთა მანძილზე ქართული ზმნის უღვლილების ნორმა იყო, კანონზომიერი, მტკიცე; ახალ ქართულ სალიტერატურო ენაში ეს ნორმა აღარ მოქმედებს.

7. **დავასკვნით.** ნორმის გარეშე სალიტერატურო ენა ერთიანი ვერ იქნება. ნორმა სჭირდება სალიტერატურო ენას.

ენა, საერთოდ, სალიტერატურო ენა კერძოდ (თუ ის ხმარებაშია, თუ ცოცხალია), არ შეიძლება არ იცვლებოდეს.

ცვალებად სალიტერატურო ენას ვერ ექნება უცვლელი ნორმა; ცვალებადია სალიტერატურო ენის ნორმა.

ნორმის ცვალებადობა არც იმას ნიშნავს, რომ ნორმა საჭირო

არ იყოს და არც იმას, რომ ნორმის დაწესება კერძო პირის ნება-სურვილზე იყოს დამოკიდებული.

პირიქით, ნორმის ცვალებადობა გახაზავს ამოცანის სირთულეს და მოითხოვს: ნორმის გამომუშავება ენობრივი სისტემის კანონზომიერებათა და ენის ისტორიის გათვალისწინებით წარმოებდეს. ამ მხარის მოვლა, ნორმისათვის ობიექტური საფუძვლის შექმნა, სუბიექტურ-პიროვნული მომენტების ელიმინაცია ენის სპეციალისტს ევალება.

აქედან ცხადია, რომ გრამატიკოსი ენას ნორმებს ვერ დაუწესებს.

ენა ხალხისაა. კარგი მწერალი ენის ძალა-შესაძლებლობას გამოგვივლენს, თუ ისეთი სათქმელი აქვს და ისე თქმას შეიძლებს, რომ მკითხველს წიგნი შეაყვაროს და სალიტერატურო ენა შეათვისებინოს.

„ვეფხისტყაოსანი“ იმ დროს დაიწერა, როდესაც ქართული ენის გრამატიკული წყობა და სათანადო კანონზომიერებანი არ ყოფილა გარკვეული.

აქედან ის დასკვნა ვერ გაკეთდება, თითქოს მწერალს ენის კანონზომიერებათა ცოდნა არ სჭირდებოდეს ანდა თითქოს გრამატიკის ცოდნის უგულებელყოფა „ვეფხისტყაოსნის“ დაწერას შეგვაძლებინებდეს.

ყველაფერსა და ყველას თავისი ადგილი აქვს.